

2. Шаф О. Топос міста в поезії Сергія Жадана як маскулінізація світу. Актуальні проблеми слов'янської філології. Серія: Лінгвістика і літературознавство: Міжвуз. зб. наук. ст. 2010. Вип. XXIII, ч. 2.

3. Жадан С. В. Хлібне перемир'я. Чернівці: Меридіан Черновіц, 2020. 128 с.

4. Сергій Жадан про Біблію, «Життя Марії» та самоповтори // https://www.youtube.com/watch?v=pOa5v_M52-Q (дата звернення 05.09.2021)

Лукаш Н. М.

кандидат філологічних наук,

старший викладач кафедри української мови

Полтавський національний педагогічний університет

імені В. Г. Короленка

м. Полтава, Україна

ТОПОНІМІКОН РОМАНУ СОФІЇ АНДРУХОВИЧ «АМАДОКА»

Текстотвірні функції топонімів неодноразово ставали об'єктом наукових досліджень вітчизняних лінгвістів, зокрема Ю. Браїлко [2], С. Галаур [3], М. Максимюк [4], М. Степаненка [5], Н. Степаненко [6] та ін. Предметом наших спостережень обрано топонімікон масштабного роману Софії Андрухович «Амадока». Систему власних географічних назв у творі зі складною композицією, що химерно об'єднує різні хронотопні площини, структурують:

а) хороніми (назви будь-яких територій), а саме: назви країн: *Україна, Башкирія, Білорусь, Боснія і Герцеговина, Єгипет, Ізраїль, Іран, Казахстан, Канада, Карелія, Куба, Литва, Мексика, Молдова, Нідерланди, Німеччина, Нова Зеландія, Південно-Африканська Республіка, Польща, Росія, Румунія, США, Туреччина, Франція*; назви частин світу, регіонів, штатів, провінцій тощо: *Аризона, Європа, Ельзас і Лотарингія, Забайкалля, Заполяр'я, Колима, Латинська Америка, Сибір, Східна Європа*; назви регіонів України: *Волинь, Галичина, Донбас, Західна Україна, Київщина, Львівщина, Нижнє Подніпров'я, Поділля, Рогатинщина, Слобожанщина, Схід України, Східна Україна, Тернопільщина*; назви районів, областей України: *Горохівський район, Дунаєвецький район, Волинська область, Київська область, Тернопільська область, Хмельницька область*; назви адміністративних районів міста, історичних місцевостей, житлових масивів:

Воздвиженка, Дарницький район, Дарниця, Липки, Лиса Гора, Поділ, Сирець, Солом'янка;

б) ойконіми (назви населених пунктів), зокрема: астіоніми (назви міст): *Буча, Бучач, Вінниця, Гадяч, Городенка, Житомир, Збараж, Зіньків, Ізюм, Ірпінь, Кам'янець-Подільський, Київ, Конотоп, Коростень, Красилів, Кременець, Лохвиця, Львів, Одеса, Охтирка, Переяслав-Хмельницький, Тернопіль, Умань, Харків, Чернівці, Чернігів, Чортків; Автсбург, Антверпен, Берлін, Брюссель, Варшава, Венеція, Відень, Вроцлав, Кем, Кисловодськ, Ленінград, Лісабон, Магадан, Марсель, Мілан, Москва, Мюнхен, Норильськ, Нью-Йорк, Окосокоаутладе-Еспіноса, Падуя, Париж, Рим, Севілья, Стокгольм, Таллінн, Трієст, Уфа, Франкфурт-на-Майні, Фюрт;* комоніми (назви сільських поселень): *Баришівка, Ближні Сади, Ворзель, Гостомель, Клавдієво-Тарасове (Клавдієве), Микулічі, Мироцьке, Немішаєве, Нова Гребля, Пороскотень (Київська область), Буданів, Великі Бірки, Вербів, Вишневець, Гусятин, Драгоманівка, Жизномир, Заривинці, Золотий Потік, Коронець, Нагірянка, Підзамочок, Рукорак, Старі Петликівці, Шульганівка, Ягільниця, Язловець (Тернопільська область), Дички, Росільна (Івано-Франківська область), Підгірці (Львівська область), Ржищів (Волинська область), Смотрич, Яцьківці (Хмельницька область), Романівка (Житомирська область), Гростянчик (Вінницька область), Козелець (Чернігівська область), Гужвинське, Сквородинівка (Харківська область), Широкине (Донецька область);*

в) урбаноніми (назви внутрішньоміських об'єктів), як-от: годоніми (назви вулиць, бульварів, проспектів, узвозів, провулків): *Верхній Вал, Володимирська, Боричів Тік, Дегтярна, Кожум'яцька, Лютеранська, Малопідвальна, Притисько-Микільська, Софійська, Флорівська, Хрещатик (вулиці Києва); Галицька, Гімназіальна, Грюнвальдська, Колійова, Костельова (Костельна), Королівська, Леніна, Міцкевича, Підгаєцька, Словацького, Стефана Баторія, Торговицька (Торгова), Шкільна (вулиці Бучача); Енгельса, Радянська (вулиці Маріуполя); Андріївський узвіз, Дніпровський узвіз, Георгіївський провулок, бульвар Вернадського, проспект Леніна;* агороніми (назви площ, майданів, ринків): *Житній ринок, Контрактова площа, Майдан, площа Ринок, площа Святого Петра, ринок «Рибалка», Софійська площа;*

г) гідроніми (назви водних об'єктів), а саме: лімноніми (назви озер): *Амадока; пелагоніми (назви морів): Саргасове море, Чорне море; потамоніми (назви річок): Вільховець, Ворскла, Гньозна, Горинь, Дніпро, Збруч, Либідь, Медвежка, Південний Буг, Полтва, Случ, Смотрич, Стрипа, Ташань, Ушиця, Черкаська; катарактоніми (назви порогів та водоспадів): Горлянка Диявола, Ігуасу, Ніягара;*

г) ороніми (назви форм рельєфу – гір, пагорбів, долин тощо): *Карпати, Лисоня, Маківка, Синай, Торговиця, Федір*;

д) інсулоніми (назви островів): *Борнео, Вайгач, Канарські острови, Соловки, Суматра, Труханів острів, Фрауенкімзее, Ява*;

е) дрімоніми (назви лісів): *Голосіївський ліс, Звенигородський ліс, Трещанський ліс*;

є) фоніми (назви курганів): *Гайманова могила, Козел, Куль-Оба, Огуз, Солоха, Чортомлик і т. ін.*

Крім сучасних назв, у романі «Амадока» зафіксовано й історичні номені: хороніми *Австро-Угорська імперія (Австро-Угорщина), Ваймарська Республіка, Древня Греція, Київська Русь (Русь), Радянський Союз (СРСР), Радянська Росія, Радянська Україна (УРСР), Російська Імперія, Бережанський повіт* (сучасний Бережанський і Козівський райони у складі Тернопільської області), *Рогатинський повіт* (нині на його території розташовані дві адміністративні одиниці Івано-Франківської області – Рогатинський та частково Галицький райони). З-поміж них варто виокремити неофіційні назви, основою конституювання яких слугують значний інформаційний обсяг і яскрава експресивність: *Країна Рад* – одне з найменувань Союзу Радянських Соціалістичних Республік і водночас назва світлого майбутнього, за яке боролись прихильники радянської влади; *Малоросія* – полісемантична лексема, яка трактується по-різному, зокрема як назва українських земель, що має дискримінаційні ознаки й асоціюється з провінційним комплексом неповноцінності; *Третій Райх* – німецька держава у 1933–1945 рр. під час перебування при владі нацистської партії на чолі з Адольфом Гітлером; одне з тлумачень поняття Третій Райх пов'язане з концепцією західноєвропейського християнського богослів'я, у рамках якої історія людства поділяється на три етапи: Перший Райх – Царство Природного Закону (епоха язичництва), Другий Райх – Царство Закону Мойсеєвого (епоха Старого Заповіту), Третій Райх – Царство Закону Христового (епоха Нового Заповіту), Вічне Царство Христове. Розглядані номені виявляють потужну експресивну насагу, напр.: *А водночас, писав Хвильовий, неблаганний у своїй розвертій чесності (...) українському радянському мистецтву варто відмежуватись від Радянської Росії. Для того, щоб перестати бути Малоросією* [1]; *Поступовий перехід Петрова від фольклору й етнографії до археології схожий на відступ (...) Фольклор і етнографія (...) були невіддільними від національного, а Країна Рад дедалі менше толерувала національні вияви* [1].

У творі фігурують також ойконіми, що вийшли з ужитку у зв'язку з перейменуванням населених пунктів: *Златопіль* (нині – місто Новомиргород), *Катеринослав, Дніпропетровськ* (нині – місто Дніпро),

Пан-Іванівка (нині – село Сковородинівка), *Чемериси Волоські* (нині – село Журавлівка). Деякі власні назви засвідчують мінливість урбанонімного простору українських міст: *вулиця Енгельса* (нині – вулиця Архітектора Нільсена в Маріуполі), *вулиця Леніна* (колишня назва вулиці Галицької в Бучачі), *вулиця Радянська* (колишня назва вулиці Харлампіївської в Маріуполі) *вулиця Фундуклеївська* (нині – вулиця Богдана Хмельницького в Києві), *площа Ринок* (колишня назва майдану Волі в Бучачі), *проспект Леніна* (колишня назва сучасного проспекту Миру в Маріуполі) тощо.

З-поміж розглянутих назв виокремлюється гідронім *Амадока*, якому належить домінуюча роль у реалізації авторського задуму. Амадока – озеро, що *«лежало на межі Волині й Поділля, на його березі часто позначали містечко Городок, а неподалік – Кам'янець-Подільський, Збарж, Тернопіль, Кременець, Вишневець, Красилів, Смотрич. З озера витікали ріки Південний Буг, і Збруч, і Случ, і Горинь, і Смотрич, і Гньозна, і Ушиця, а також Стрипа»* [1]. Колись воно було величезною водоймою, *«якою плавали судна, з якої витікали струмки й ріки, навколо якої тулились поселення, виростили замки й укріплення. Мешканці цих земель годувалися рибою зі щедрого озера. Озеро слугувало захистом від ворогів і межею між землями, і було воно настільки великим, що з одного берега неможливо було розгледіти протилежний. – Це озеро загубилося, зараз його не існує»* [1]. *Амадока* – це символ національної пам'яті й забуття, того, що безслідно зникає і що потрібно віднайти, щоб не втратити власної ідентичності.

Отже, топонімний простір роману С. Андрухович *«Амадока»* структурують одиниці, які не лише локалізують місце дії, а й виконують функцію часопросторових маркерів, виступають яскравими виразними засобами, увиразнюючи авторську позицію та збагачуючи художнє мовлення.

ЛІТЕРАТУРА

1. Андрухович С. Амадока. Режим доступу: <http://flibusta.site/b/616895/read>
2. Браїлко Ю. Функційність топоніма *Москва* в українському поетичному дискурсі. *Мова: класичне – модерне – постмодерне*. 2018. Вип. 4. С. 5–19.
3. Галаур С. Регулятивна організація топонімів у сучасному українському художньому тексті. *Лінгвостилістичні студії*. 2019. Вип. 10. С. 18–28.
4. Максимюк М. В. Особливості функціонування топонімів у романі В. Кожелянка *«Дефіляда в Москві»*. *Ономастичні науки*. 2006. № 1. С. 97–103.

5. Степаненко М. І. Топонім *Україна* в щоденниковому дискурсі Олесь Гончара як етнокультурний код. *Молодий вчений*. 2020. № 5.1 (81.1). С. 53–59.

6. Степаненко Н. С. Топоніми Полтавщини в щоденниковому дискурсі Олесь Гончара: інформативні й текстотвірні властивості. *Феномен Олесь Гончара в духовному просторі українства* : зб. наук. статей. Полтава : ПНПУ, 2018. С. 157–166. Режим доступу: <http://dspace.pnpu.edu.ua/handle/123456789/10091>

Сергал Т. С.

магістр кафедри української мови

Одеський національний університет імені І. І. Мечникова

м. Одеса, Україна

ЛЕКСЕМА «МЕНШОВАРТІСТЬ» В УКРАЇНСЬКІЙ ЛІНГВОКУЛЬТУРІ

Поняття «лінгвокультура» в лінгвістичному дискурсі набуває все більшої популярності. У працях В. В. Красних цей термін визначається як культура, втілена і закріплена в знаках мови, виявлена нам у мові і через мову [5].

Кожен народ представляє свою власну лінгвокультуру, яка формувалася шляхом набутого культурно-історичного досвіду усієї національної спільноти. Зміни в лінгвокультурі українців значною мірою зумовлені насильницьким насадженням чужої мови. Протягом усього часу поневолення народу українська культура, мова, традиції, звичаї, уподобання – усе знецінювалось і висміювалось, що і виробило, як вважає І. Гончаренко, у нашої нації комплекс меншовартості, який лікується протилежним чуттям – національної гідності й гордості, що слід виховувати в наших дітях: розповідати про прояви героїчної боротьби нашого народу за свою свободу [2, с. 54]. Отже, вивчення питання меншовартості як складника українського національного характеру та лінгвокультури завжди було й нині залишається **актуальним**.

Мета пропонованого дослідження – простежити динаміку вживання лексеми *меншовартість* в українській лінгвокультурі з середини ХХ ст. по наш час. **Об’єкт** вивчення – український національний характер. **Предмет** аналізу – динаміка вживання слова *меншовартість* в українській лінгвокультурі. **Джерельною базою** вивчення послуговували матеріали ГРАК (Генерально-регіональний анотований